

CHAMBRE DES REPRÉSENTANTS  
DE BELGIQUE

7 février 2013

**PROPOSITION DE LOI**

**modifiant, en ce qui concerne les mineurs,  
la loi du 28 mai 2002  
relative à l'euthanasie**

(déposée par Mme Carina van Cauter  
et M. Patrick Dewael)

BELGISCHE KAMER VAN  
VOLKSVERTEGENWOORDIGERS

7 februari 2013

**WETSVOORSTEL**

**tot wijziging van de wet  
van 28 mei 2002 betreffende de euthanasie,  
inzake euthanasie bij minderjarigen**

(ingediend door mevrouw Carina van Cauter  
en de heer Patrick Dewael)

**RÉSUMÉ**

*Cette proposition de loi donne à un malade mineur en phase terminale la possibilité de demander lui-même l'euthanasie, pour autant qu'il soit réputé capable de juger raisonnablement de ses intérêts, et conscient au moment de sa demande. S'il a moins de 16 ans, le médecin traitant est tenu de demander l'autorisation de l'enfant et du ou des parents ou du tuteur. Si le mineur a plus de 16 ans, le médecin traitant doit demander l'avis non contraignant du ou des parents ou du tuteur.*

**SAMENVATTING**

*Dit wetsvoorstel geeft een terminaal zieke minderjarige de mogelijkheid zelf om euthanasie te verzoeken, mits hij tot een redelijke waardering van zijn belangen in staat wordt geacht, en bewust is op het ogenblik van zijn verzoek. Is hij jonger dan 16 jaar, dient de behandelende arts de toestemming van het kind en de ouder(s) of voogd te vragen. Is de minderjarige ouder dan 16 jaar, dient de behandelende arts het niet-bindend advies te vragen aan de ouder(s) of voogd.*

|             |   |                                                                         |  |
|-------------|---|-------------------------------------------------------------------------|--|
| N-VA        | : | Nieuw-Vlaamse Alliantie                                                 |  |
| PS          | : | Parti Socialiste                                                        |  |
| MR          | : | Mouvement Réformateur                                                   |  |
| CD&V        | : | Christen-Democratisch en Vlaams                                         |  |
| sp.a        | : | socialistische partij anders                                            |  |
| Ecolo-Groen | : | Ecologistes Confédérés pour l'organisation de luttes originales – Groen |  |
| Open Vld    | : | Open Vlaamse liberalen en democraten                                    |  |
| VB          | : | Vlaams Belang                                                           |  |
| cdH         | : | centre démocrate Humaniste                                              |  |
| FDF         | : | Fédéralistes Démocrates Francophones                                    |  |
| LDD         | : | Lijst Dedecker                                                          |  |
| MLD         | : | Mouvement pour la Liberté et la Démocratie                              |  |

  

|                                                            |                                                                                                                                                                                                          |                                                         |                                                                                                                                                                                      |
|------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <i>Abréviations dans la numérotation des publications:</i> |                                                                                                                                                                                                          | <i>Afkortingen bij de nummering van de publicaties:</i> |                                                                                                                                                                                      |
| DOC 53 0000/000:                                           | Document parlementaire de la 53 <sup>e</sup> législature, suivi du n° de base et du n° consécutif                                                                                                        | DOC 53 0000/000:                                        | Parlementair document van de 53 <sup>e</sup> zittingsperiode + basisnummer en volgnummer                                                                                             |
| QRVA:                                                      | Questions et Réponses écrites                                                                                                                                                                            | QRVA:                                                   | Schriftelijke Vragen en Antwoorden                                                                                                                                                   |
| CRIV:                                                      | Version Provisoire du Compte Rendu intégral (couverture verte)                                                                                                                                           | CRIV:                                                   | Voorlopige versie van het Integraal Verslag (groene kaft)                                                                                                                            |
| CRABV:                                                     | Compte Rendu Analytique (couverture bleue)                                                                                                                                                               | CRABV:                                                  | Beknopt Verslag (blauwe kaft)                                                                                                                                                        |
| CRIV:                                                      | Compte Rendu Intégral, avec, à gauche, le compte rendu intégral et, à droite, le compte rendu analytique traduit des interventions (avec les annexes) (PLEN: couverture blanche; COM: couverture saumon) | CRIV:                                                   | Integraal Verslag, met links het definitieve integraal verslag en rechts het vertaald beknopt verslag van de toespraken (met de bijlagen) (PLEN: witte kaft; COM: zalmkleurige kaft) |
| PLEN:                                                      | Séance plénière                                                                                                                                                                                          | PLEN:                                                   | Plenum                                                                                                                                                                               |
| COM:                                                       | Réunion de commission                                                                                                                                                                                    | COM:                                                    | Commissievergadering                                                                                                                                                                 |
| MOT:                                                       | Motions déposées en conclusion d'interpellations (papier beige)                                                                                                                                          | MOT:                                                    | Moties tot besluit van interpellaties (beigekleurig papier)                                                                                                                          |

  

|                                                                          |  |                                                                                    |  |
|--------------------------------------------------------------------------|--|------------------------------------------------------------------------------------|--|
| <i>Publications officielles éditées par la Chambre des représentants</i> |  | <i>Officiële publicaties, uitgegeven door de Kamer van volksvertegenwoordigers</i> |  |
| <i>Commandes:</i>                                                        |  | <i>Bestellingen:</i>                                                               |  |
| Place de la Nation 2                                                     |  | Natieplein 2                                                                       |  |
| 1008 Bruxelles                                                           |  | 1008 Brussel                                                                       |  |
| Tél. : 02/ 549 81 60                                                     |  | Tel. : 02/ 549 81 60                                                               |  |
| Fax : 02/549 82 74                                                       |  | Fax : 02/549 82 74                                                                 |  |
| www.lachambre.be                                                         |  | www.dekamer.be                                                                     |  |
| e-mail : publications@lachambre.be                                       |  | e-mail : publicaties@dekamer.be                                                    |  |

## DÉVELOPPEMENTS

MESDAMES, MESSIEURS,

La présente proposition de loi reprend le texte d'une proposition qui a déjà été déposée au Sénat (doc. Sénat, n° 5-21/1 – SE 2010).

La loi du 28 mai 2002 relative à l'euthanasie, entrée en vigueur le 20 septembre 2002, autorise l'euthanasie sur des patients conscients, atteints d'une affection incurable, qui éprouvent une souffrance insupportable.

La loi offre au patient une protection et lui garantit une mort douce et humaine. Elle procure également la sécurité juridique au médecin qui pratique l'euthanasie.

Parallèlement à la loi qui garantit le droit à l'euthanasie pour les personnes majeures, la loi prévoyant des soins palliatifs de qualité est entrée en vigueur.

Aujourd'hui, la pratique nous oblige toutefois à conclure que la législation actuelle présente des imperfections qui appellent des précisions et des adaptations spécifiques.

Il en résulte dès lors qu'il convient d'adapter notamment l'élément suivant.

La législation actuelle s'adresse aux individus capables d'exprimer leur volonté. Ceci implique que la demande d'euthanasie ne peut être formulée que par des personnes majeures, en ce compris les mineurs émancipés qui sont capables d'exprimer leur volonté ou qui ont rédigé une déclaration anticipée.

Étant donné que les maladies incurables et leur cortège de douleurs peuvent survenir à tous les âges, il semble indiqué d'adapter la loi actuelle, notamment sur ce plan. Autrement dit, nous ne pouvons que constater le caractère totalement arbitraire de la limite d'âge et du traitement actuels.

## TOELICHTING

DAMES EN HEREN,

Dit wetsvoorstel neemt de tekst over van een voorstel dat reeds in de Senaat werd ingediend (stuk Senaat, nr. 5-21/1 – BZ 2010).

De wet van 28 mei 2002 betreffende euthanasie die op 20 september 2002 in werking is getreden, laat euthanasie toe bij ongeneeslijke ziekte, bewuste patiënten met ondraaglijke pijn.

De wet biedt enerzijds de patiënt de bescherming en garantie op een milde, humane dood. Anderzijds schept zij ook rechtszekerheid voor de arts die de euthanasie uitvoert.

Samen met de wet die het recht op euthanasie waarborgt voor meerderjarigen, werd de wet van kracht die in degelijke palliatieve zorg voorziet.

Vandaag moeten we echter besluiten vanuit de praktijk dat de huidige wetgeving onvolkomenheden bevat die verduidelijking vragen en specifieke aanpassingen vergen.

We kunnen dan ook enkel concluderen dat onder meer volgend element aangepast moet worden.

De huidige wetgeving richt zich tot wilsbekwame individuen. Dit houdt in dat enkel personen die meerderjarig zijn, inclusief de ontvoogde minderjarigen, die wilsbekwaam zijn of een wilsbeschikking hebben geschreven, in aanmerking komen voor het indienen van een aanvraag tot euthanasie.

Aangezien er geen minimumleeftijd staat op ongeneeslijke ziektes noch op pijn, lijkt het dan ook aangezien de huidige wet op onder andere dit vlak aan te passen. We kunnen dus constateren dat de huidige leeftijdsgrens en behandeling met andere woorden volledig arbitrair is.

## COMMENTAIRE DES ARTICLES

## Article 2

Selon des estimations, entre 100 et 200 enfants mourraient chaque année d'une affection terminale. Seule une petite minorité d'entre eux demande l'euthanasie. Mais certaines situations sont tellement aiguës qu'une adaptation s'impose, même si ce ne devait être que pour un seul enfant.<sup>1</sup>

Les enfants âgés de moins de 18 ans sont légalement incapables, mais ils sont souvent à même de comprendre les informations données sur leurs affections médicales, y compris le diagnostic, le traitement et le pronostic éventuel. La pratique nous apprend en effet que les enfants qui se trouvent dans une situation sans espoir ont beaucoup de maturité, en particulier par rapport aux enfants en bonne santé.

Par conséquent, il est totalement arbitraire de prévoir un âge minimum. Quelqu'un qui se situe juste en dessous de cet âge minimum devrait également pouvoir demander l'euthanasie si les conditions sont remplies. Un enfant peut éprouver une souffrance sans issue tout comme un adulte et être également pleinement conscient du problème de l'euthanasie.

En l'occurrence, nous choisissons de ne mentionner explicitement aucun âge et d'introduire la notion de "capacité de discernement". Généralement, on considère que les jeunes sont capables de discernement à l'âge de 12 ans. Cependant, comme on l'a dit, nous constatons également que la maturité vient bien plus tôt à des enfants qui souffrent sans aucune perspective de guérison et que des enfants de moins de 12 ans peuvent également posséder une capacité de discernement.

La modification proposée en l'occurrence concerne uniquement les mineurs conscients et ne porte donc pas sur des situations où ils ne seraient plus capables d'exprimer leur volonté.

Dans un avis de mars 2002, le "*Kinderrechtencommissariaat*" exprime du reste des vues similaires. En voici un extrait: "Les mineurs peuvent également se retrouver dans une situation, si dramatique et si rare qu'elle soit, où une demande d'euthanasie peut être justifiée. Si le législateur permet aux adultes de formuler pareille demande à certaines conditions, les mineurs qui se trouvent dans la même situation doivent bénéficier également de la possibilité de mourir dignement. En pareilles circonstances, et uniquement en ce qui concerne

<sup>1</sup> Van Sweevelt, Th., "*De euthanasiewet: de ultieme bevestiging van het zelfbeschikkingsrecht of een gecontroleerde keuzevrijheid?*", T. Gez., 2003, p. 234.

## ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING

## Artikel 2

Volgens schattingen zouden er ongeveer tussen de 100 en de 200 kinderen per jaar sterven aan een terminale aandoening. Van deze groep vraagt een kleine minderheid euthanasie. Maar sommige situaties zijn zo schrijnend dat zelfs voor één kind een aanpassing zou moeten plaatsgrijpen.<sup>1</sup>

Onder de leeftijd van 18 jaar zijn kinderen wettelijk wilsonbekwaam maar zijn ze vaak wel in staat om de gegeven informatie over hun medische aandoeningen, inclusief diagnose en behandeling en mogelijk prognose, te begrijpen. De praktijk leert ons immers dat kinderen die zich in een uitzichtloze situatie bevinden een grote mate van maturiteit hebben, zeker ten opzichte van andere gezonde kinderen.

Het trekken van een leeftijdsgrens is bijgevolg een absoluut arbitraire aangelegenheid. Iemand die juist onder de leeftijdsgrens zit, zou evengoed euthanasie moeten kunnen vragen als de voorwaarden daartoe vervuld zijn. Een kind kan immers even uitzichtloos lijden als een volwassene en zich ook ten volle bewust zijn van de problematiek van euthanasie.

We kiezen hier niet voor een expliciete vermelding van een leeftijdskeuze, maar wel voor de invoering van het begrip "oordeelsvermogen". Meestal wordt 12 jaar beschouwd als de leeftijd waarop jongeren "oordeelsvermogen" bezitten. Zoals gezegd zien we evenwel ook dat bij kinderen die uitzichtloos lijden hun maturiteit veel vroeger aanvangt en dat kinderen onder 12 jaar eveneens oordeelsvermogen bezitten.

De wijziging die hier doorgevoerd wordt, heeft enkel betrekking op minderjarigen die zich bewust zijn en heeft dus geen betrekking op de situaties waarbij men zijn wil niet meer kan uiten.

In een advies van maart 2002 spreekt het Kinderrechtencommissariaat zich trouwens ook uit in gelijkaardige zin. Zo stelt het onder meer: "Hoe dramatisch en zeldzaam ook, minderjarigen kunnen eveneens in een situatie komen waarin een vraag tot euthanasie gerechtvaardigd kan zijn. Wanneer de wetgever dit voor volwassenen mogelijk maakt, onder bepaalde voorwaarden, moeten ook minderjarigen in een zelfde situatie de mogelijkheid tot een menswaardig sterven hebben. In dergelijke omstandigheden, en beperkt tot

<sup>1</sup> Van Sweevelt, Th., "*De euthanasiewet: de ultieme bevestiging van het zelfbeschikkingsrecht of een gecontroleerde keuzevrijheid?*", T. Gez., 2003, blz. 234.

les personnes capables d'exprimer leur volonté, l'âge objectif joue un rôle secondaire." (traduction)<sup>2</sup>. Citons encore d'autres passages intéressants: "Le *Kinderrechtencommissariaat* estime toutefois en l'occurrence qu'il faut être très prudent en ce qui concerne la position des incapables ou des mineurs dénués de capacité de discernement."<sup>3</sup> "En ce qui concerne les mineurs qui sont capables d'évaluer raisonnablement leurs intérêts, on ne saurait exclure la possibilité d'une euthanasie."<sup>4</sup> (traduction)

L'ordre des médecins s'exprime aussi en des termes similaires dans un avis récent: "Du point de vue déontologique, l'âge mental d'un patient est plus à prendre en considération que son âge civil."<sup>5</sup>

Un troisième élément qui étaye ce raisonnement est l'article 12 de la Convention internationale des droits de l'enfant, qui prévoit que "les États parties garantissent à l'enfant qui est capable de discernement le droit d'exprimer librement son opinion sur toute question l'intéressant, les opinions de l'enfant étant dûment prises en considération eu égard à son âge et à son degré de maturité."

Pour éviter de méconnaître le rôle des parents par rapport au droit "limité" du mineur à demander l'euthanasie, on accorde également une certaine importance à leur avis. Cette position est elle aussi dans le droit fil de l'avis précité du "*Kinderrechtencommissariaat*": "Les parents (ou le tuteur) doivent être associés à cette décision, sans toutefois avoir le dernier mot." (traduction)<sup>6</sup>.

Concrètement, il faudrait établir une distinction à partir de l'âge limite de 16 ans. Si le mineur a moins de 16 ans, le médecin traitant est tenu de demander l'autorisation de l'enfant et du ou des parents ou du tuteur. Si le mineur a plus de 16 ans, le médecin traitant doit demander l'avis non contraignant du ou des parents ou du tuteur, mais le mineur garde dans ce cas le dernier mot.

wilsbekwamen, speelt de objectieve leeftijd een secundaire rol.<sup>2</sup> Andere passages die interessant zijn: "Het Kinderrechtencommissariaat is hier wel van oordeel dat zeer terughoudend moet worden opgetreden wat betreft de positie van wilsonbekwamen of minderjarigen zonder oordeelsvermogen."<sup>3</sup> Wat betreft minderjarigen die in staat zijn tot een redelijke afweging van hun belangen, mag de mogelijkheid van euthanasie niet worden uitgesloten."<sup>4</sup>

Ook de Orde van geneesheren spreekt zich in een recent advies in gelijkaardige bewoordingen uit: "De medische deontologie staat voor dat de mentale leeftijd van een patiënt belangrijker is dan zijn kalenderleeftijd."<sup>5</sup>

Derde steunpunt voor deze gedachtegang is het artikel 12 van het Internationaal Verdrag inzake de rechten van het kind dat het volgende stelt: "1. De Staten die partij zijn, verzekeren het kind dat in staat is zijn of haar eigen mening te vormen, het recht die mening vrijelijk te uiten in alle aangelegenheden die het kind betreffen, waarbij aan de mening van het kind passend belang wordt gehecht in overeenstemming met zijn of haar leeftijd en rijpheid."

Om de rol van de ouders niet te miskennen met betrekking tot het (beperkt) recht van de minderjarige om euthanasie te vragen, wordt aan hun mening ook een zeker belang gehecht. Ook die stelling is in overeenstemming met het eerder aangehaalde advies van het Kinderrechtencommissariaat: "Bij deze beslissing moeten de ouders (of de voogd) worden betrokken, doch evenwel zonder hen het uiteindelijke beslissingsrecht toe te kennen."<sup>6</sup>

Concreet zou er een onderscheid gemaakt worden vanaf de leeftijdsgrens van 16 jaar. Indien de minderjarige jonger is dan 16 jaar, dient de behandelende arts de toestemming van het kind en de ouder(s) of voogd te vragen. Indien de minderjarige ouder is dan 16 jaar, dient de behandelende arts het niet-bindend advies te vragen aan de ouder(s) of voogd, het beslissingsrecht zelf blijft in dat geval wel bij de minderjarige zelf liggen.

Carina VAN CAUTER (Open Vld)  
Patrick DEWAELE (Open Vld)

<sup>2</sup> Avis "Euthanasie en minderjarigen" du "*Kinderrechtencommissariaat*" de mars 2002, rendu à l'occasion de la discussion du projet de loi relatif à l'euthanasie (doc. Chambre, n° 50-1488), p. 10.

<sup>3</sup> *Ibid.*, p. 10.

<sup>4</sup> *Ibid.*, p. 10.

<sup>5</sup> Ordre des médecins, Avis relatif aux soins palliatifs, à l'euthanasie et à d'autres décisions médicales concernant la fin de vie, 22 mars 2003.

<sup>6</sup> Avis "Euthanasie en minderjarigen", l.c., p. 10.

<sup>2</sup> Advies "Euthanasie en minderjarigen" van het Kinderrechtencommissariaat van maart 2002 naar aanleiding van het wetsvoorstel betreffende de euthanasie, stuk Kamer, nr. 50-1488, blz. 10.

<sup>3</sup> *Ibid.*, blz. 10.

<sup>4</sup> *Ibid.*, blz. 10.

<sup>5</sup> Orde van geneesheren, Advies betreffende palliatieve zorg, euthanasie en andere medische beslissingen omtrent het levenseinde, 22 maart 2003.

<sup>6</sup> Advies "Euthanasie en minderjarigen", l.c., blz. 10.

**PROPOSITION DE LOI****Article 1<sup>er</sup>**

La présente loi règle une matière visée à l'article 78 de la Constitution.

**Art. 2**

Dans l'article 3 de la loi du 28 mai 2002 relative à l'euthanasie, les modifications suivantes sont apportées:

1° le paragraphe 1<sup>er</sup>, alinéa 1<sup>er</sup>, est remplacé comme suit:

“— le patient est une personne majeure et capable, ou une personne mineure réputée capable de juger raisonnablement de ses intérêts, et qui est consciente au moment de sa demande;”;

2° le § 2 est complété par un point 7°, rédigé comme suit:

“7° s'il s'agit d'un mineur qui n'a pas encore atteint l'âge de 16 ans et qui est réputé capable de juger raisonnablement de ses intérêts, demander l'autorisation des parents, du parent qui exerce l'autorité sur le mineur, ou du tuteur, en plus de celle du mineur lui-même. S'il s'agit d'un mineur qui a atteint l'âge de 16 ans et qui est réputé capable de juger raisonnablement de ses intérêts, il doit demander un avis non contraignant aux parents, au parent qui exerce l'autorité sur le mineur, ou au tuteur. Le mineur qui a atteint l'âge de 16 ans dispose néanmoins du droit de décision final.”

7 janvier 2013

**WETSVoorstel****Artikel 1**

Deze wet regelt een aangelegenheid als bedoeld in artikel 78 van de Grondwet.

**Art. 2**

In artikel 3 van de wet van 28 mei 2002 betreffende de euthanasie worden de volgende wijzigingen aangebracht:

1° paragraaf 1, eerste streepje, wordt vervangen als volgt:

“— de patiënt een meerderjarige is die handelingsbekwaam is of een minderjarige is die tot een redelijke waardering van zijn belangen in staat wordt geacht, en die bewust is op het ogenblik van zijn verzoek;”;

2° paragraaf 2 wordt aangevuld met een 7°, luidende:

“7° indien het een minderjarige betreft die de leeftijd van 16 jaar nog niet heeft bereikt en die tot een redelijke waardering van zijn belangen in staat wordt geacht, worden de ouders of de ouder die het gezag over de minderjarige uitoefent dan wel de voogd, om toestemming gevraagd, naast de vereiste toestemming van de minderjarige zelf. Indien het een minderjarige betreft die de leeftijd van 16 jaar heeft bereikt en die tot een redelijke waardering van zijn belangen in staat wordt geacht, wordt van de ouders of de ouder die het gezag over de minderjarige uitoefent dan wel de voogd, om een niet-bindend advies gevraagd. Het uiteindelijke beslissingsrecht blijft echter bij de minderjarige liggen die de leeftijd van 16 jaar heeft bereikt.”

7 januari 2013

Carina VAN CAUTER (Open Vld)  
Patrick DEWAELE (Open Vld)